

Arbetsrelaterade belastningsbesvär: från forskning till praktik. Vilka lärdomar kan dras?

Europeiskt riskcentrum
Sammanfattning

Författare:

Joanne O Crawford, Richard Graveling, Alice Davis och Eva Giagloglou (Institute of Occupational Medicine), samt Meena Fernandes, Agnieszka Markowska, Matthew Jones och Elena Fries-Tersch (Milieu)

EU-Osha-projektets titel: Översikt över forskning inom och politik och praxis för arbetsrelaterade belastningsbesvär

Projektledning och redigering: Katalin Sas (EU-Osha) med hjälp av Nóra Pálmai.

Rapporten har beställts av Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-Osha). Innehållet, inklusive eventuella uppfattningar och/eller slutsatser som uttrycks, är enbart författarnas och återspeglar inte nödvändigtvis EU-Oshas uppfattningar.

**Europa Direkt är en tjänst som hjälper dig att få svar
på dina frågor om Europeiska unionen**

Avgiftsfritt telefonnummer (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(*). Vissa mobiltelefonoperatörer tillåter inte 00 800-nummer eller avgiftsbelägger dem.

Mer information om Europeiska unionen hittar du på internet (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå, 2020

© Europeiska arbetsmiljöbyrån, 2020

Kopiering tillåten med angivande av källan.

Sammanfattning

Inledning

I denna rapport sammanfattas de tre delar som tillsammans utgjorde forskningsprojektet "Översikt över forskning inom och politik och praxis för arbetsrelaterade belastningsbesvär". Den första delen är en genomgång av den forskningslitteratur som undersökt orsakerna till den fortsatt höga förekomsten av belastningsbesvär i Europeiska unionen (EU) och identifierade brister i det förebyggande arbetet. Den andra delen är en omfattande analys av politiska initiativ, i såväl EU-länder som andra länder, som syftar till att ge en bättre förståelse av de förhållanden under vilka strategier, politiska insatser och åtgärder för att minska belastningsbesvär är som mest effektiva. Den tredje delen är en fältundersökning som utfördes i sex medlemsstater i syfte att, genom målgrupper, undersöka vad som händer på arbetsplatsnivå och, genom intervjuer, kartlägga de roller som olika strategier och politiska initiativ har i förebyggandet av belastningsbesvär.

Projektet genomfördes då förekomsten av belastningsbesvär inom EU, trots många olika strategier, kampanjer och politiska initiativ under de senaste 30 åren, inte minskar (även om det har skett relativt små minskningar i vissa länder). Projektets inriktning var att:

- öka kunskapen om nya och framväxande risker och trender med koppling till faktorer som bidrar till arbetsrelaterade belastningsbesvär och identifiera utmaningar relaterade till dessa,
- identifiera brister i de befintliga strategierna för att hantera arbetsrelaterade belastningsbesvär, både på politisk nivå och arbetsplatsnivå,
- undersöka effektivitet och kvalitet på interventioner i på arbetsplatser och riskbedömningsmetoder,
- identifiera nya arbetssätt för effektivare förebyggande av belastningsbesvär.

Metoder

Frågeställningar för genomgången av forskningslitteraturen togs fram och utifrån en inledande granskning av litteraturen formulerades hypoteser gällande den fortsatt höga förekomsten av belastningsbesvär. Ytterligare litteratur som identifierades genom systematiska sökningar undersöktes sedan i syfte att bekräfta eller motbevisa de olika hypoteserna. Dataluckor identifierades också som en del av genomgången.

Analysen av de politiska initiativen utfördes som en skrivbordsstudie, där sammanlagt 142 initiativ som delats av nationella kontaktpunkter inom EU och ett litet antal initiativ från länder utanför EU granskades. Av dessa initiativ valdes 25 ut för närmare analys. Baserat på denna analys valdes sex EU-länder ut för djupare analys av deras politiska initiativ och strategier. Dessa länder var Belgien, Frankrike, Storbritannien¹, Sverige, Tyskland och Österrike.

Fältundersökningen hade två syften. Det första var att undersöka vad som hände i praktiken i vart och ett av de sex länder som valts ut för närmare genomgång av de politiska initiativen. Detta undersöktes genom en serie målgrupper med utövare av initiativen i vart och ett av de utvalda länderna. Det andra syftet var att identifiera framgångsfaktorer och hinder för genomförandet av de politiska initiativen genom intervjuer med personer som tagit fram och genomfört initiativen.

En övergripande analys genomfördes genom sammanställning av resultaten från de tre delarna i projektet för att identifiera brister i det praktiska arbetet och de politiska initiativen. Därefter hölls en workshop med experter inom belastningsbesvär för att validera resultaten, där sammanfattningar av projektets resultat delades och diskuterades.

---

¹ Vid tidpunkten då denna rapport publiceras är Storbritannien inte längre en medlemsstat i EU. Landet ingick dock i EU när undersökningen utfördes under 2017 och därför kallas Storbritannien härnäst en medlemsstat i denna rapport.

Genomgång av forskningslitteraturen

Ett av syftena med genomgången av forskningslitteraturen var att öka vår förståelse för varför förekomsten av belastningsbesvär fortsätter att vara hög inom EU. Bland de identifierade faktorerna finns användningen av riskbedömningsprocesser med bristande koppling mellan kända riskfaktorer för belastningsbesvär och de faktorer som bedöms. Dessutom fokuserar konventionell riskbedömning på individuella risker snarare än på att beakta de kombinerade effekterna av flera risker.

Därtill tyder EU-data som har samlats in sedan 2005 på att det inte har skett någon minskning av exponeringen för fysiska riskfaktorer, trots att strategin gällande belastningsbesvär som har antagits inom EU är inriktad på förebyggande av risker. Samtidigt som arbetsförhållandena förändras, liksom antalet anställda inom olika sektorer, verkar det inte ha skett någon direkt minskning av exponeringen för risker gällande belastningsbesvär inom de flesta sektorer. Att ha en allt äldre arbetsstyrka påverkar också förekomsten av belastningsbesvär, då äldre arbetstagare löper större risk för dessa besvär. Det saknas uppgifter om hur man bör utforma arbetsplatser för att inte förvärra belastningsbesvären för dessa äldre arbetstagare som är en utsatt grupp. För unga arbetstagare rapporteras också höga nivåer av belastningsbesvär innan de ger sig in i arbetslivet, och då även dessa är en utsatt grupp bör på samma sätt deras specifika behov beaktas när de tagit steget ut i arbete. Dessutom är kvinnor benägna att rapportera belastningsbesvär i större utsträckning än män, samt att kvinnor även rapporterar andra typer av belastningsbesvär än män. Det finns uppgifter som tyder på att kvinnor, utför andra arbetsuppgifter än de manliga kollegorna, trots att de har samma arbete, så det är mycket viktigt att säkerställa att riskbedömning och förebyggande insatser utförs för alla relevanta arbetsuppgifter inom en befattning.

Nya arbetssätt, inklusive tekniska förändringar i fråga om kontorsarbete, tillverkning och byggande, kan öka möjligheten att arbeta när som helst på dygnet och öka flexibiliteten. Forskningen håller dock inte jämna steg med dessa förändringar och det saknas undersökningar om vilken påverkan ny teknik som smarta telefoner, robotar, kollaborativa robotar (cobotar) och exoskelettala mekanismer har.

Nya typer av arbetsavtal håller också på att införas på denna nya arbetsmarknad. Genomslaget för nya och mindre formella arrangemang har lett till oro för att arbetarskyddet kan försämrats för individer som arbetar enligt dessa avtal, eftersom många skulle betraktas som egenföretagare. Tillväxten inom e-handeln har också lett till en ökning av antalet personer som arbetar med exempelvis lagerplockning och som leveransbud, vilket ofta åtföljs av ett ökat antal arbetsavtal där den enskilde arbetstagaren får betalt per jobb, något som väcker farhågor i fråga om trötthet, belastningsbesvär och stress. Förändrade arbetsprocesser och ny teknik kan minska den fysiska exponeringen, men på många arbetsplatser saknas hänsyn till människan i arbetssituationen och detta kräver ytterligare forskning. Ytterligare en viktig aspekt är att en allt mer stillasittande arbetskraft medför nya hälsoproblem, kring vilka det bara finns begränsade riktlinjer.

Samtidigt som det individuella beteendet också har en koppling till belastningsbesvär, pågår fortfarande en omfattande diskussion kring vem som bär ansvaret för individens hälsa. Forskningen kring hälsofrämjande åtgärder på arbetsplatsen är i fråga om belastningsbesvär för närvarande begränsad till endast en studie som har visat en minskning av de rapporterade belastningsbesvären när hälsofrämjande åtgärder användes. Vissa organisationer inser dock inte fullt ut kopplingen mellan olika risker för belastningsbesvär och anser att det egna ansvaret för vad som händer på arbetet är begränsat.

Det saknas fortfarande forskning om insatser som skulle kunna tillämpas på arbetsplatser och bedömningar av eventuella insatser. Detta gör det inte lättare för företagen att upptäcka risker eller vidta effektiva förebyggande åtgärder.

Resultat från fältarbetet

Medan genomgången av forskningslitteraturen var fokuserad på att granska den befintliga forskningen, syftade fältarbetet till att identifiera vad som händer i praktiken.

En av bristerna som identifierades var att riskbedömningar inte alltid slutfördes. I återkoppling som erhöles som en del av fältundersökningen gjordes uppskattningen att slutförandegraden för riskbedömningar gällande belastningsbesvär låg på 50 %, även om data från den andra europeiska

företagsundersökningen av nya och framväxande risker (Esener-2) indikerar att runt 76 % av organisationerna rapporterade att de utförde riskbedömningar av riskfaktorer för belastningsbesvär. Studien Esener-3 visade att anledningarna till att riskbedömningarna inte slutfördes (vilket gällde allmänna riskbedömningar snarare än belastningsbesvärsspecifika riskbedömningar) bland annat var att riskerna redan var kända, att inga större problem identifierades och att det saknades nödvändig expertis. Det som inte framgår av dessa data är huruvida det finns färre risker att bedöma i dessa organisationer eller om det saknas kunskap om vad som ska bedömas och hur.

Det uppfattades som mer sannolikt att stora organisationer utför riskbedömningar, men kvalitativa data tyder på att inte ens dessa organisationer alltid lever upp till kraven. Data visar att det är mindre troligt att små och medelstora företag har skriftliga riskbedömningar, vilket antas bero på att de har mindre resurser till sitt förfogande, bland annat i fråga om expertis, ledningsmässigt stöd och finansiellt stöd.

Riskbedömningarnas otillräcklighet identifierades också som en brist, då de enbart verkade fokusera på de risker som anges i EU:s direktiv och inte på det bredare spektrumet av identifierade risker. Samtidigt som det rapporteras goda exempel från Sverige, råder det en generell klyfta mellan vetenskapliga bevis och den praktiska tillämpningen. Vid sidan av riskbedömningarnas smala fokusering noterades det även under fältundersökningen att riskbedömningar ofta utförs i efterhand (när något har gått fel) snarare än när arbetsprocessen tas fram. Med tanke på detta, liksom fokuseringen på de risker som måste bedömas (huvudsakligen fysiska risker) och med litet beaktande av mångfaldsaspekter (till exempel i fråga om kön eller ålder), är det kanske inte förvånande att riskbedömningarna uppfattas som otillräckliga.

I fråga om det förebyggande arbetet var arbetsgivarnas huvudsakliga metoder, även om det fanns vissa viktiga undantag, generell utbildning i manuell hantering, arbetsrotation och lyfthjälpmiddel. Detta visar på den stora klyftan mellan vetenskapliga bevis och praktisk tillämpning, även om bra exempel på praktiskt arbete på flera nivåer identifierades i två länder. Det är nödvändigt att överge antagandet att utbildning eller arbetsrotation kommer att minska riskerna, då ingen av dessa metoder påverkar arbetets eller uppgiftens underliggande utformning. Andra identifierade lösningar var att ge arbetstagare ökat ansvar för valet av arbetsuppgifter, rekrytering av arbetstagare med rätt förutsättningar för arbetet och fördelning av arbetsuppgifter. Ingen av dessa lösningar angriper de underliggande riskerna. Även om lyfthjälpmiddel gjordes tillgängliga användes dessa inte regelbundet, vilket väckte frågan om hur de infördes på arbetsplatsen. Samtidigt som det finns vissa krav på att arbetstagare ska vara delaktiga i riskbedömningar och förebyggande åtgärder är detta inte alltid ett lagstadgat krav. Uppfattningen var dock att det fanns fördelar med att involvera arbetstagarna. Att engagera arbetstagarna och få dem att känna sig delaktiga kan göra det lättare att få dem att acceptera de framtagna lösningarna.

Brist på data uppfattades vara en faktor som "bidrog till ett otillräckligt förebyggande av belastningsbesvär" både på arbetsplatser och på nationell nivå. De data som samlas in kan inte ge ett underlag för förebyggande insatser och sådana data finns i många fall inte tillgängliga på ett enkelt sätt. Till exempel skulle data från hälsokontroller kunna användas som underlag för förändringar på arbetsplatsen, men dessa data är inte alltid tillgängliga för dem som är inblandade i processen. Valfungerande arbetsmiljösystem krävs för insamling och användning av relevanta data.

Avsaknad av utvärderingar av vilka effekter olika insatser hade identifierades också som en brist. Det observerades att utvärderingar sällan sker såvida de inte ingår som en del av ett forskningsprojekt. Bristen på studier av insatser har hindrat utvecklingen av ett kunskapsunderlag för effektiva förebyggande åtgärder. Det finns nu en växande mängd forskning kring bedömningen av effekter och nya verktyg finns att tillgå. Två länder (Tyskland och Storbritannien) har planerat för framtida utvärderingar av de nuvarande strategierna, men i många länder är sådana utvärderingar mycket begränsade (eller ej befintliga).

Samtidigt som genomgången identifierade att livsstilsfaktorer på individnivå är kopplade till förekomsten av belastningsbesvär, är betydelsen av hälsofrämjande åtgärder på arbetsplatsen för att förhindra belastningsbesvär oklar och hur långt arbetsgivarens ansvar sträcker sig för individens hälsa behöver fortfarande undersökas, avtalas och diskuteras. Det krävs en koppling till arbetsmiljöarbetet, då risker gällande belastningsbesvär inte är begränsade till själva arbetsplatsen och arbetsstyrkans allmänna hälsotillstånd kan ha en betydande inverkan på mottagligheten för risker gällande belastningsbesvär.

Samtidigt som arbeten och arbetsplatser förändras finns det en oro för "osynliga" arbetstagare, det vill säga personer som arbetar åt företag men som är egenföretagare som en del av gigekonomin (de kallas ibland för "falska egenföretagare"). Deras status måste utvärderas för att det ska gå att identifiera hur arbetarskyddet ska kunna säkerställas. För nya tekniker verkar fokus snarare ligga på maskinerna än på människorna som är involverade i processen, med bristande vetenskapliga belägg för vilken inverkan människa-maskingränssnittet har på dem som arbetar med robotar och automation.

Analys av politiska initiativ

Syftet med analysen av de politiska initiativen var att undersöka de nationella politiska initiativens, strategiernas och programmens roll och effektivitet, för att identifiera framgångsfaktorer och hinder för deras genomförande. Analysen av de politiska initiativen har identifierat ett antal faktorer som har påverkat resultaten, inklusive prioritering och resurshantering. I detta sammanhang noterades behovet av politiska prioriteringar för att förändringar ska kunna föras vidare till arbetsplatserna. När andra områden än förebyggande av belastningsbesvär prioriteras verkar det få följdverkningar. Belastningsbesvär är ett bestående problem och man måste naturligtvis inse att de nationella myndigheterna ställs inför många krav med begränsade resurser. Det är dock uppenbart att belastningsbesvären inte har fått den uppmärksamhet de förtjänar och många länder uppvisar begränsat engagemang i frågan och har ingen tydlig förebyggande strategi.

Detta och andra projekt ger upphov till betydande frågeställningar om tillräckligheten hos bestämmelserna i EU:s direktiv och ändå anses kraven i nationell lagstiftning, som i hög grad formas av dessa direktiv, som en viktig drivkraft i många länder. Sverige har uppmärksammat detta och den nationella lagstiftningen har utvidgats för att innefatta ett bredare spektrum av risker gällande belastningsbesvär. Tyskland har också antagit ytterligare strategiska lagbestämmelser för att underlätta och stärka förebyggandet av belastningsbesvär. Det måste även uppmärksammas att utan tillräckliga tillsynsåtgärder kommer förändringarna i lagstiftningen inte att få någon effekt. Det måste säkerställas att det finns nödvändiga infrastrukturer och resurser för inspektion och kontroll, vilket återigen kräver engagemang och prioritering på högsta nivå.

Det bör dock noteras att vissa länder har antagit en konsekvent hållning med olika sammankopplade initiativ och på så sätt uppvisat en tydlig förståelse av belastningsbesvärens betydelse och hur viktigt det är att förebygga dem.

Många åtgärder har en begränsad omfattning och fokuserar till exempel på specifika sektorer där riskerna för belastningsbesvär är som störst. Inte desto mindre ska det inte glömmas bort att belastningsbesvär uppkommer inom alla sektorer och det är viktigt att ha ett bredare fokus och att upplysningskampanjer får en bredare inriktning.

Upplysningskampanjer är en vanlig typ av insats, men även om ökad kunskap är viktigt är det ofta inte tillräckligt för att motivera åtgärder. Anledningen till det kan vara bristande resurser (inklusive finansiella resurser, tid och kunskap) och ett antal initiativ har försökt att lösa detta problem. Bland dessa initiativ finns sådana som har gett tillgång till expertis inom riskbedömning och identifiering av lösningar, vanligtvis genom ett samarbete med arbetsgivare och arbetstagare. Dessa initiativ ger mer hållbara lösningar, men den oro som arbetsgivare kan känna över kostnaden för förändringar på arbetsplatsen behöver fortfarande hanteras.

Genom ett antal satsningar har man prövat att tillhandahålla samarbetsstöd och vägledning från olika intressenter och identifierat detta som positivt. Fördelarna med samarbete är särskilt tydliga i länder som har en lång historia av stöd och samarbete. Ytterligare aktörer och mellanhänder kan potentiellt spela en roll i arbetet med att identifiera och förebygga risker för belastningsbesvär, inklusive försäkringsbolag och skadeersättningsorgan. Dessa parter involvering uppfattas som särskilt effektiv när försäkringsbolagens roll är fastställd i lagstiftningen.

Till leverantörer som kan lämna hjälp och stöd i olika länder hör statliga organ (inklusive kontrollorgan), försäkringsbolag och leverantörer av företagshälsovård. Något som identifierades som en stor fördel var att ha stöd tillgängligt på lokal nivå. Att utbilda leverantörer som är involverade i åtgärder sågs också som en viktig aspekt för att säkerställa en hög nivå av medvetenhet bland leverantörerna. Team med

många olika färdigheter som stödjer förebyggande satsningar upplevdes även det som värdefullt för att nå framgång.

Till utsatta arbetstagare bör i fråga om belastningsbesvär räknas äldre arbetstagare som, till skillnad från yngre arbetstagare, inte specifikt skyddas av EU:s lagstiftning. Andra grupper av arbetare (till exempel kvinnliga arbetstagare och migrerande arbetstagare) ska också beaktas. Huvudbudskapet är att sådana utsatta arbetstagare och deras behov uttryckligen måste beaktas vid alla typer av initiativ. Initiativ kan även riktas mot andra typer av grupper, till exempel med fokus på små och medelstora företag eller med sektorspecifika åtgärder. Målinriktade satsningar kan hjälpa till att rikta uppmärksamheten mot dem som har störst behov, men gör även att riktlinjer och information kan specialanpassas efter specifika grupper.

Att få alla aktörer inom en målgrupp att engagera sig kan vara svårt, till exempel att övertyga små och medelstora företag att delta i processen för förebyggande åtgärder. Det är dock viktigt att alla parter känner engagemang för frågan, inklusive den högsta ledningen, linjechefer och arbetstagare. Även arbetstagarna måste vilja ha en förändring. Om exempelvis arbetsplatser behöver utformas så att utrustning för patienthantering kan införas, kan organisatoriska förändringar krävas eftersom utrustningen tar längre tid att använda och arbetstagarna måste vara beredda att använda utrustningen.

Under de senaste två decennierna har det funnits många olika genomförandestrategier. Vissa av dessa har genomförts helt isolerat, utan samordning och kontinuitet med andra strategier. Det är helt nödvändigt att planera politiska initiativ med en målsättning för insatserna eller en förändringsteori, vilket innefattar utvärdering för att få reda på vad som fungerar.

Att ta ett vidare grepp om de förebyggande åtgärderna betonar att belastningsbesvär inte enbart orsakas av arbetsplatsen. I vissa länder drivs arbetet av forskning som lyfter fram att belastningsbesvär till sin natur har många olika faktorer, däribland den bredare roll som livsstil och hälsobeteenden spelar. Att bredda insatsernas inriktning för att inkludera folkhälsoaspekter kan främja integreringen av individbaserade hälsorisker, fysiska risker och psykosociala risker i förebyggandet av belastningsbesvär.

Samtidigt som det förebyggande arbetets roll uppmärksammas, fortsätter fokuseringen huvudsakligen att ligga på riskbedömning. Kopplat till detta finns uppfattningen att en hel serie olika riskbedömningar krävs, snarare än den avsedda integreringen av riskbedömningar som förefaller vara den ursprungliga tanken bakom EU:s 24 arbetsmiljödirektiv. Denna uppfattning är ett stort hinder för arbetsgivare och kan förklara varför många arbetsgivare överhuvudtaget inte befattar sig med riskbedömningsarbete på sina arbetsplatser. Även om förebyggandeaspekten har en tydlig plats inom förebyggandehierarkin (där förebyggande av risker vid källan prioriteras) verkar detta budskap inte nå ut till arbetsplatserna. Det kan bero på uppfattningen att förändringar av arbetsplatsen är dyra och att utbildning och arbetsrotation är billigare alternativ som är enklare att genomföra. Även om sådana åtgärder har en roll att spela när de tillämpas på rätt sätt eliminerar de inte riskerna. Det krävs en långsiktigare strategi som innefattar ergonomiska aspekter i utformnings- och konstruktionsprocessen, då detta kan skapa fördelar på lång sikt.

Framgångsfaktorer, utmaningar och hinder

Prioritering och resurshantering har identifierats som de viktigaste åtgärderna för att förbättra förebyggandet av belastningsbesvär. Det går inte att rekommendera en viss strategi, eftersom det finns skillnader mellan medlemsstaternas infrastrukturer och praxis inom arbetsmiljöområdet.

Att olika intressenter involveras är också viktigt och att föra samman intressenternas olika förmågor och kunskaper kan hjälpa till att skapa en sektorsövergripande och mer allsidig syn på riskbedömning och förebyggande av risker.

Olika typer av incitament, som kan vara positiva (till exempel tillgång till expertis eller finansiering av arbetsplatsförändringar) eller negativa (böter för bristande efterlevnad), kan också spela en roll. Positiva incitament verkar ha större påverkan än negativa vad gäller att uppmuntra företagens engagemang.

En bristande planering av åtgärder har varit en stor utmaning och utan en genomtänkt plan är det inte troligt att man i slutänden uppnår en bra utvärdering. Det krävs en mer samordnad strategi för

planeringen av åtgärder som innefattar planering av införandet, själva åtgärden, målsättningen med åtgärden och utvärderingen. Bra exempel på långsiktiga strategier från Tyskland och Storbritannien presenteras i rapporten.

Den fortsatta fokuseringen på riskbedömning måste utmanas och ett förebyggande arbetssätt måste användas mer stringent, precis som är avsett i lagstiftningen.

Inom arbetsmiljöområdet håller tonvikten på att skifta från ett fokus på säkerhet till ett framhävande av vikten av hälsofrågor. I den här studien var ett av målen att förbättra förståelsen av belastningsbesvärens långsiktiga påverkan, inklusive risken för funktionsnedsättningar längre fram i livet. Det saknas bra kunskap om hur denna påverkan ser ut, vilket gör att det saknas bevis av hög kvalitet att använda som underlag för politiska initiativ.

Inspektioner och tillsynsåtgärder har setts som kraftfulla verktyg i förebyggandet av belastningsbesvär, men denna slutsats kommer vid en tidpunkt då antalet inspektörer verkar minska, vilket även gäller sannolikheten för en inspektion. Fokuserade inspektioner skulle kunna kompensera för det minskande antalet, men det är oklart vilken påverkan detta skulle få på sektorer som inte uppfattas som högrisksektorer men ändå har en betydande förekomst av belastningsbesvär.

Ergonomi anses allmänt spela en avgörande roll inom förebyggandet av belastningsbesvär, både vad gäller riskbedömningen och framtagningen av lösningar. Även om ergonomer ibland ingår i teamen som arbetar med förebyggande åtgärder i vissa länder är detta inte alltid fallet. Det viktiga är att ergonomi inte bara förblir en fråga för ergonomer utan att kunskap och medvetenhet om ergonomi delas med relevanta intressenter och eventuellt med arbetstagarna.

Lagstiftningen diskuterades både i intervjuerna om de politiska initiativen och i målgrupperna och det finns en oro över att lagstiftningen är föråldrad. Det finns dock inget som hindrar medlemsstaterna från att utvidga sin nationella lagstiftning, på det sätt som har skett i Sverige. De fortsatta diskussionerna om lagstiftningen måste innefatta frågan om att skydda de arbetstagare som har mer osäkra arbetsavtal.

Vilka nya strategier skulle kunna vara till hjälp för att förebygga belastningsbesvär?

Politiska initiativ

Ett antal initiativ och insatser på politisk nivå identifierades i projektet, däribland:

- engagemang och resurshantering på högsta nivå,
- samarbete mellan arbetsmarknadens parter och andra intressenter,
- positiva incitament,
- samordnad planering och integrering,
- användning av ett bredare perspektiv,
- kontinuitet i arbetet,
- främjande av en förebyggande strategi,
- förstärkning av ergonomins roll och utbildning om ergonomi.

Initiativ för fristående aktörer och mellanhänder

Ett antal initiativ och insatser för fristående aktörer och mellanhänder identifierades också i projektet, däribland

- uppmuntrande av ett bredare perspektiv för riskbedömning som även innefattar ytterligare risker,
- uppmuntrande av insamling och användning av data för att möjliggöra ett evidensbaserat arbetssätt,
- främjande och uppmuntrande av en aktiv arbetstagarmedverkan vid riskbedömningar och riskförebyggande åtgärder,

- ökat beaktande av mångfald vid riskbedömningar genom att ta hänsyn till utsatta arbetstagare, till exempel äldre arbetstagare,
- säkerställande av att alla typer av material som används för att informera om och förebygga risker är läsbara och förståeliga.

Slutsatser

Målet med projektet "Översikt över forskning inom och politik och praxis för arbetsrelaterade belastningsbesvär" var att besvara frågan "Varför har vi fortfarande problem med belastningsbesvär på arbetsplatserna?" Arbetet har identifierat ett antal brister både på politisk nivå och i genomförandet ute på arbetsplatserna, dessa listas nedan:

- Brister i lagstiftningen, som inte omfattar alla kända risker för belastningsbesvär.
- Underlåtenhet att helhjärtat ägna sig åt riskbedömnings- och riskförebyggandeprocessen.
- De utmaningar som små och medelstora företag ställs inför och deras bristande engagemang i frågan (det bör dock inte antas att det bristande engagemanget enbart gäller små och medelstora företag).
- Bristande förståelse för de relevanta riskernas egenskaper och verkliga omfattning till följd av ett smalt fokus i fråga om riskerna.
- En bristande förståelse för hur man bäst förhindrar risker för belastningsbesvär och går över från fokusering på arbetsrotation och utbildning till fokusering på arbetets utformning.
- Behovet av att göra budskapet om lönsamhet (nyttan i förhållande till kostnaden) mer tillgängligt.
- Behovet av att integrera ergonomi och beakta potentiella risker för belastningsbesvär vid utformningen av arbetssituationen (arbetsplatser, arbetsutrustning, arbetsrutiner m.m.).
- Behovet av långsiktigt tänkande. Det finns en tydlig uppfattning att förebyggande vid källan ger den bästa lösningen.

Projektet har identifierat ett antal brister både på politisk nivå och på arbetsplatsnivå. Att åtgärda dessa kommer att kräva en samordnad insats av flera olika intressenter. Avsaknaden av data av god kvalitet får dessutom konsekvenser både på politisk nivå och på arbetsplatsnivå. Fokuseringen på enbart riskbedömning måste förändras och detta kräver engagemang för frågan på högsta nivå, samtidigt som utbyte av goda rutiner skulle vara till nytta för alla inblandade. Det verkar även finnas en bristande förståelse för vilken roll ergonomi och arbetets utformning har i det förebyggande arbetet. Detta behöver åtgärdas och kunskap om ergonomi delas med intressenter som konstruktörer, tekniker och andra som är involverade i det förebyggande arbetet.

Rekommendationer

Rekommendationerna från detta projekt är bland annat följande:

- Lagstiftningen (på EU-nivå och/eller nationell nivå) bör undersökas för att skapa en bättre förståelse av dess brister och identifiera effektiva sätt att åtgärda dessa.
- På nationell nivå är det viktigt att förstå varför
  - många arbetsgivare (i synnerhet men inte enbart små och medelstora företag) inte engagerar sig i det riskförebyggande arbetet,
  - många arbetsgivarens fokus fortsätter att ligga på riskbedömning och bedömning av ett begränsat antal risker.
- Som en följd av detta bör sätt att bredda riskbedömningarna identifieras, så att de kan innefatta ett bredare spektrum av risker och så att det kan säkerställas att kön, ålder och andra potentiella orsaker till utsatthet tas i beaktande.
- Ytterligare vägledning bör ges åt arbetsgivare i fråga om praktiskt genomförbara och effektiva riskförebyggande åtgärder, i synnerhet branschspecifik information som kan öka acceptansen.

- En systematisk planering och ett systematiskt genomförande av politiska initiativ bör säkerställas, som innefattar en formell utvärdering av åtgärdernas effekter.
- Riskbedömningsverktyg bör uppdateras så att de innefattar alla kända risker och forskare och användare bör få stöd att hitta sätt att utvärdera de samlade riskerna.
- Fokuseringen på enbart riskbedömning bör ändras till fokusering på riskbedömning och förebyggande insatser på arbetsplatserna, vilket kan underlättas genom utbyte av goda exempel.
- Utbudet av förebyggande insatser bör breddas till att även fokusera på arbetets utformning och ergonomi, som ett sätt att eliminera risker vid källan. Ett systemtänkande bör användas i det förebyggande arbetet och vid arbetets utformning.
- Alla organisationer, i synnerhet små och medelstora företag, bör få stöd i fråga om förebyggande åtgärder. Incitament för detta arbete, till exempel kostnadsfri rådgivning eller finansiering av lösningar, bör övervägas.
- Arbetstagarna bör involveras i riskbedömningen och de förebyggande åtgärderna för att öka bedömningarnas relevans och öka acceptansen för eventuella förebyggande åtgärder som identifieras.
- Det bör tas fram användbara och praktiska datainsamlingsverktyg som möjliggör utvärderingar på nationell nivå och organisationsnivå, som sedan kan utgöra ett underlag för bedömningar på politisk nivå och åtgärder på arbetsplatsnivå. Organisationer kan behöva stöd och vägledning i detta arbete.
- Kunskapen om ergonomi bör hållas uppdaterad och på en tillräckligt hög nivå för ergonomer och andra som arbetar med att tillämpa ergonomiska kunskaper på arbetsplatsen.

Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-Osha) bidrar till att göra Europa till en säkrare, hälsosammare och produktivare plats att arbeta på. Byrån undersöker, tar fram och sprider tillförlitlig, välavvägd och opartisk information om arbetsmiljöfrågor och anordnar Europaomfattande upplysningskampanjer. Arbetsmiljöbyrån inrättades av EU 1994 och har sitt säte i Bilbao i Spanien. Den sammanför företrädare för Europeiska kommissionen, medlemsstaternas regeringar, arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer samt ledande experter från alla EU:s medlemsstater och andra länder.

Europeiska arbetsmiljöbyrån

Santiago de Compostela 12, 5:e vån
48003 Bilbao, Spanien
Tfn: +34 944358400
Fax: +34 944358401
E-post: information@osha.europa.eu
<http://osha.europa.eu>

